

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Навчально-науковий інститут денної освіти
Кафедра комп'ютерних наук та інформаційних технологій**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ О.В. Ольховська
« ____ » _____ 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни	«Елементи комбінаторної оптимізації»
освітня програма	Комп'ютерні науки
спеціальність	122 Комп'ютерні науки
галузь знань	12 Інформаційні технології
ступінь вищої освіти	бакалавр

Робоча програма навчальної дисципліни «Елементи комбінаторної оптимізації» ї
рекомендована до використання в освітньому процесі на засіданні кафедри комп'ютерних
наук та інформаційних технологій
Протокол від 2 вересня 2021 року, №1

Полтава 2021

Укладач: Колечкіна Л.М., доктор кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій, д.ф.-м.н.

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми «Комп'ютерні науки» спеціальності 122
Комп'ютерні науки ступеня бакалавра, к.ф.-м.н, доцент

_____ О.О. Черненко

« ____ » _____ 2021 року

Зміст

робочої програми початкової дисципліни

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни	4
Розділ 2. Перелік компетентностей та програмні результати навчання	4
Розділ 3. Програма навчальної дисципліни	5
Розділ 4. Тематичний план вивчення навчальної дисципліни	6
Розділ 5. Оцінювання результатів навчання	12
Розділ 6. Інформаційні джерела	13
Розділ 7. Програмне забезпечення навчальної дисципліни	13

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1. Опис навчальної дисципліни «Елементи комбінаторної оптимізації»

Місце у структурно-логічній схемі підготовки	<i>Пререквізити:</i> "Дискретна математика", "Алгебра та геометрія", "Методи оптимізації та дослідження операцій", «Теорій ймовірностей та математична статистика», «Математичний аналіз» <i>Постреквізити:</i> Переддипломна практика, Дипломне проектування	
Мова викладання	Українська	
Статус дисципліни	Обов'язкова	
Курс/семестр вивчення	3/6	
Кількість кредитів ECTS/кількість модулів	4/2	
Денна форма навчання:		
Кількість годин: 120 год – загальна кількість: 8 семестр – 120 год.		
-Лекції: 24 год.		
-Практичні (семінарські, лабораторні) заняття: 24 год.		
-Самостійна робота: 72 год.		
-Вид підсумкового контролю (ПМК, екзамен): 8 семестр - ПМК		
Заочна форма навчання:		
Кількість годин: 120 год – загальна кількість: 8 семестр – 120 год.		
-Лекції: 8 год.		
-Практичні (семінарські, лабораторні) заняття: 6 год.		
-Самостійна робота: 100 год.		
-Вид підсумкового контролю (ПМК, екзамен): 6 семестр - ПМК		

Розділ 2. Перелік компетентностей та програмні результати навчання

Метою вивчення дисципліни “Елементи комбінаторної оптимізації” являється формування особистості студентів як спеціалістів, розвиток їх інтелекту і здібностей до логічного і алгебраїчного мислення на основі систематичного засвоєння засобів комбінаторної оптимізації, а також формування у студентів вміння застосовувати сучасні методи математичного моделювання та комбінаторної оптимізації в науці, економіці та інших галузях.

Таблиця 2. Перелік компетентностей та програмні результати навчання, які забезпечує навчальна дисципліна “Елементи комбінаторної оптимізації”

Програмні результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач
ПР1. Застосовувати знання основних форм і законів абстрактно-логічного мислення, основ методології наукового пізнання, форм і методів вилучення, аналізу, обробки та синтезу інформації в предметній області комп'ютерних наук.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК1). Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК2). Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК3).
ПР2. Використовувати сучасний	Здатність спілкуватися державною мовою як

<p>математичний апарат неперервного та дискретного аналізу, лінійної алгебри, аналітичної геометрії, в професійній діяльності для розв'язання задач теоретичного та прикладного характеру в процесі проектування та реалізації об'єктів інформатизації.</p>	<p>усно, так і письмово (ЗК4). Здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями (ЗК6). Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел (ЗК7). Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК10). Здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК11). Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт (ЗК12) Здатність до математичного формулювання та досліджування неперервних та дискретних математичних моделей, обґрунтування вибору методів і підходів для розв'язування теоретичних і прикладних задач у галузі комп'ютерних наук, аналізу та інтерпретування (СК1). Здатність здійснювати формалізований опис задач дослідження операцій в організаційно-технічних і соціально-економічних системах різного призначення, визначати їх оптимальні рішення, будувати моделі оптимального вибору управління з урахуванням змін параметрів економічної ситуації, оптимізувати процеси управління в системах різного призначення та рівня ієрархії (СК 2).</p>
---	--

Розділ 3. Програма навчальної дисципліни

Зміст дисципліни за змістовими модулями та темами

Модуль 1. Моделювання задачами комбінаторної оптимізації

Тема 1. Вступ. Евклідові комбінаторні множини та задачі на них.

Вступна лекція. Основні поняття. Постановка задач комбінаторної оптимізації. Метод гілок і меж та його застосування.

Тема 2. Моделі задач оптимізації.

Евклідові комбінаторні множини, їх опуклі оболонки та властивості.
Приклади моделювання проблем задачами комбінаторної оптимізації.

Модуль 2. Методи комбінаторної оптимізації

Тема 3. Метод гілок та меж.

Метод гілок та меж до розв'язування умовних лінійних та нелінійних задач комбінаторної оптимізації на переставленнях. Розв'язування комбінаторних транспортних задач на переставленнях методом гілок та меж.

Тема 4. Метод комбінаторного відсікання.

Метод відсікання для лінійних евклідових комбінаторних задач оптимізації з додатковими лінійними обмеженнями.

Застосування методу відсікання до розв'язування економічних оптимізаційних задач.

Розділ 4. Тематичний план вивчення навчальної дисципліни

Таблиця 3. Тематичний план навчальної дисципліни для студентів денної форми навчання

1	2	3	4	5	6
Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	кількість годин
Модуль 1. Моделювання задачами комбінаторної оптимізації					
<p><u>Тема 1</u> <i>Евклідові комбінаторні множини та задачі на них.</i></p> <p><u>Лекція 1.</u> Вступ в задачі комбінаторної оптимізації. 1. Вступ в комбінаторну оптимізацію. 2. Комбінаторні конфігурації.</p> <p><u>Лекція 2.</u> Постановка задач евклідової комбінаторної оптимізації та їх моделі.</p> <p><u>Лекція 3-4.</u> Многогранник переставлень та його властивості. 1. Многогранник переставлень. 2. Властивості многогранника переставлень.</p> <p><u>Лекція 5.</u> Многогранник розміщень та властивості загальної множини розміщень.</p> <p><u>Тема 2.</u> <i>Моделі задач оптимізації.</i></p> <p><u>Лекція 6.</u> Побудова моделей задач комбінаторної оптимізації на переставленнях.</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>4</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>4</p>	<p><u>Практичне заняття 1.</u> Постановки задач комбінаторної оптимізації.</p> <p><u>Практичне заняття 2.</u> Евклідові комбінаторні множини переставлень.</p> <p><u>Практичне заняття 3-4.</u> Властивості множини переставлень та переставного многогранника</p> <p><u>Практичне заняття 5-6.</u> Множина розміщень. Опукла оболонка евклідової комбінаторної множин розміщень та її властивості.</p> <p><u>Практичне заняття 7-8.</u> Приклади моделювання проблем задачами комбінаторної оптимізації</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>4</p> <p>4</p> <p>4</p>	<p>Опрацювати лекційний матеріал до теми 1, готуватися до практичних занять, пройти тест 1 в ДК підготовка РГР</p> <p>Опрацювати лекційний матеріал до теми 1, готуватися до практичних занять, пройти тест 2 в ДК підготовка РГР</p>	<p>20</p> <p>20</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1. Задача про призначення. 2. Задача директора. 3. Задача упакування прямокутників.</p> <p><u>Лекція 7.</u> Побудова моделей задач евклідової комбінаторної оптимізації на розміщеннях. 1. Задача обслуговування. 2. Комбінаторна транспортна задача (КТЗ).</p> <p>Модуль 2. Методи комбінаторної оптимізації <u>Тема 3. Метод гілок та меж.</u></p> <p><u>Лекція 8.</u> Вступ в метод гілок та меж. 1. Схема методу. 2. Приклади застосування методу. 3. Метод гілок та меж для задач оптимізації на упорядкованих множинах.</p> <p><u>Лекція 9.</u> Метод гілок та меж до розв'язування умовних лінійних та нелінійних задач комбінаторної оптимізації на переставленнях. 1. Постановка задачі. 2. Галуження в методі гілок та меж для лінійної умовної задачі оптимізації на переставленнях. 3. Оцінювання в методі гілок та меж для задач лінійної умовної оптимізації на переставленнях. 4. Правила відсікання в методі гілок та меж для задач лінійної умовної оптимізації на переставленнях. 5. Ілюстративний приклад застосування введеної</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>	<p><u>Практичне заняття 9-10-11.</u> Метод гілок і меж.</p> <p><u>Практичне заняття 12.</u> Перший метод комбінаторного відсікання для лінійних евклідових комбінаторних задач оптимізації на перестановках з додатковими лінійними обмеженнями.</p>	<p>6</p> <p>2</p>	<p>працювати лекційний матеріал до теми 1, готуватися до практичних занять, пройти тест 3 в ДК підготовка РГР, до МКР</p>	<p>20</p>

1	2	3	4	5	6
<p>оцінки допустимих підмножин та правил відсікання.</p> <p>6. Властивість оцінки для підмножини в методі гілок та меж.</p> <p>7. Поширення методу гілок та меж для задач нелінійної умовної оптимізації на переставленнях.</p> <p><u>Лекція 10.</u> Розв'язування комбінаторних транспортних задач на переставленнях методом гілок та меж.</p> <p>1. Постановка задачі та означення оцінки допустимих множин.</p> <p>2. Ілюстрація застосування введеної оцінки допустимої множини.</p> <p>3. Друга властивість оцінки в методі гілок та меж.</p> <p>4. Правила відсікання при галуженні в методі гілок та меж для комбінаторних транспортних задач на переставленнях.</p> <p><u>Тема 4. Методи комбінаторного відсікання.</u></p> <p><u>Лекція 11-12.</u> Методи відсікання.</p> <p>1. Перший метод відсікання для лінійних частково комбінаторних задач евклідової комбінаторної оптимізації. Постановка задачі.</p> <p>2. Метод відсікання в евклідовій комбінаторній оптимізації для лінійних частково комбінаторних задач.</p> <p>3. Алгоритм методу.</p> <p>4. Ілюстрація ідеї методу</p>	4				12

1	2	3	4	5	6
відсікання. 5. Обґрунтування методу. 6. Ілюстративний приклад застосування 1-го методу комбінаторного відсікання. 7. Другий метод комбінаторного відсікання в задачах оптимізації на переставленнях. Постановка задачі. 8. Другий метод комбінаторної оптимізації. 9. Ілюстративний приклад. 10. Відсікання з переходом на грані в переставному многограннику.					
Всього, годин	24		24		72

Таблиця 4. Тематичний план навчальної дисципліни для студентів заочної форми навчання

1	2	3	4	5	6
Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	кількість годин
Модуль 1. Моделювання задачами комбінаторної оптимізації					
Тема <u>1</u> <i>Евклідові комбінаторні множини та задачі на них.</i>					
<u>Лекція 1.</u> Вступ в задачі комбінаторної оптимізації. 1. Вступ в комбінаторну оптимізацію. 2. Комбінаторні конфігурації.		<u>Практичне заняття 1.</u> Постановки задач комбінаторної оптимізації.	2	опрацювати лекційний матеріал до теми 1, готуватися до практичних занять, пройти тест 1 в ДК підготовка РГР	25
<u>Лекція 2.</u> Постановка задач евклідової комбінаторної оптимізації та їх моделі.	2	<u>Практичне заняття 2.</u> Евклідові комбінаторні множини переставлень.	2		
<u>Лекція 3-4.</u> Многогранник переставлень та його властивості. 1. Многогранник		<u>Практичне заняття 3-4.</u> Властивості множини переставлень та переставного многогранника			

1	2	3	4	5	6
<p>переставлень.</p> <p>2. Властивості многогранника переставлень.</p> <p><u>Лекція 5.</u> Многогранник розміщень та властивості загальної множини розміщень.</p> <p><u>Тема 2. Моделі задач оптимізації.</u></p> <p><u>Лекція 6.</u> Побудова моделей задач комбінаторної оптимізації на переставленнях.</p> <p>1. Задача про призначення. 2. Задача директора. 3. Задача упакування прямокутників.</p> <p><u>Лекція 7.</u> Побудова моделей задач евклідової комбінаторної оптимізації на розміщеннях.</p> <p>1. Задача обслуговування. 2. Комбінаторна транспортна задача (КТЗ).</p> <p>Модуль 2. Методи комбінаторної оптимізації</p> <p><u>Тема 3. Метод гілок та меж.</u></p> <p><u>Лекція 8.</u> Вступ в метод гілок та меж.</p> <p>1. Схема методу. 2. Приклади застосування методу. 3. Метод гілок та меж для задач оптимізації на упорядкованих множинах.</p> <p><u>Лекція 9.</u> Метод гілок та меж до розв'язування умовних лінійних та нелінійних задач комбінаторної оптимізації на переставленнях.</p>	<p>2</p> <p>2</p> <p>2</p>	<p><u>Практичне заняття 5-6.</u> Множина розміщень. Опукла оболонка евклідової комбінаторної множин розміщень та її властивості.</p> <p><u>Практичне заняття 7-8.</u> Приклади моделювання проблем задачами комбінаторної оптимізації</p> <p><u>Практичне заняття 9-10-11.</u> Метод гілок і меж.</p> <p><u>Практичне заняття 12.</u> Перший метод комбінаторного відсікання для лінійних евклідових комбінаторних задач оптимізації на перестановках з додатковими лінійними обмеженнями.</p>	<p>2</p> <p>2</p>	<p>опрацювати лекційний матеріал до теми 1, готуватися до практичних занять, пройти тест 2 в ДК підготовка РГР</p> <p>опрацювати лекційний матеріал до теми 1, готуватися до практичних занять, пройти тест 3 в ДК підготовка РГР, до МКР</p>	<p>25</p> <p>25</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1. Постановка задачі.</p> <p>2. Галуження в методі гілок та меж для лінійної умовної задачі оптимізації на переставленнях.</p> <p>3. Оцінювання в методі гілок та меж для задач лінійної умовної оптимізації на переставленнях.</p> <p>4. Правила відсікання в методі гілок та меж для задач лінійної умовної оптимізації на переставленнях.</p> <p>5. Ілюстративний приклад застосування введеної оцінки допустимих підмножин та правил відсікання.</p> <p>6. Властивість оцінки для підмножини в методі гілок та меж.</p> <p>7. Поширення методу гілок та меж для задач нелінійної умовної оптимізації на переставленнях.</p> <p><u>Лекція 10.</u> Розв'язування комбінаторних транспортних задач на переставленнях методом гілок та меж.</p> <p>1. Постановка задачі та означення оцінки допустимих множин.</p> <p>2. Ілюстрація застосування введеної оцінки допустимої множини.</p> <p>3. Друга властивість оцінки в методі гілок та меж.</p> <p>4. Правила відсікання при галуженні в методі гілок та меж для комбінаторних транспортних задач на переставленнях.</p> <p><u>Тема 4. Методи комбінаторного</u></p>	2				25

1	2	3	4	5	6
<p>відсікання.</p> <p><u>Лекція 11-12.</u> Методи відсікання.</p> <p>1. Перший метод відсікання для лінійних частково комбінаторних задач евклідової комбінаторної оптимізації. Постановка задачі.</p> <p>2. Метод відсікання в евклідовій комбінаторній оптимізації для лінійних частково комбінаторних задач.</p> <p>3. Алгоритм методу.</p> <p>4. Ілюстрація ідеї методу відсікання.</p> <p>5. Обґрунтування методу.</p> <p>6. Ілюстративний приклад застосування 1-го методу комбінаторного відсікання.</p> <p>7. Другий метод комбінаторного відсікання в задачах оптимізації на переставленнях. Постановка задачі.</p> <p>8. Другий метод комбінаторної оптимізації.</p> <p>9. Ілюстративний приклад.</p> <p>10. Відсікання з переходом на грані в переставному многограннику.</p>					
Всього, годин	8		6		100

Розділ 5. Оцінювання результатів навчання

Таблиця 5. Розподіл балів за результатами вивчення навчальної дисципліни

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
1. Аудиторна (ЛЕКЦІЇ)	1. Відвідування лекцій (при дистанційному навчанні тестування по лекціям)	20
Модуль 1. Бєма 1 2. Аудиторна (практичні). Самостійна робота. 3. Модульний контроль.	1. Правильна відповідь при опитуванні (5 бали за відповідь, 2 відповіді за ч.1 модуля) 2*5 = 10 б.	10
	2. Виконання розрахунково-графічного завдання з РГР2 (при дистанційному навчанні 30 балів)- за виконання в термін	15

Форма навчальної роботи	Вид навчальної роботи	Бали
	- за виконання з порушенням в тиждень	10
	- за виконання з порушенням більше тижня	5
	Всього за практичну роботу тема 1 модуля 1	25
Модуль 1. Тема 2. 2.Аудиторна (практичні). Самостійна робота. 3.Модульний контроль.	1. Правильна відповідь при опитуванні (5 бали за відповідь, 2 відповіді) 2*5 = 10 б.	10
	2. Виконання розрахунково-графічного завдання РГР2(при дистанційному навчанні 30 балів)- за виконання в термін	15
	- за виконання з порушенням в тиждень	10
	- за виконання з порушенням більше тижня	15
	Всього за практичну роботу ч. 2 модуля 1	25
Модуль 2 Аудиторна робота	1. Правильна відповідь при опитуванні (5 бали за відповідь, 2 відповіді) 2*5 = 10 б.	10
4. Підсумковий контроль.	МКР (підсумкове тестування)	20
	Всього	100

Розділ 6. Інформаційні джерела

1. Ермольев Ю.М., Математические методы исследования операций / Ю.М. Ермольев, И.И. Ляшко, В.С. Михалевич, В.И. Тюптя. - К.: Вища шк., 1979. - 312 с.
2. Линейное и нелинейное программирование / Под ред. И.Н. Ляшенко. – Киев: Вища шк., 1975. – 372 с.
3. Стоян Ю.Г. Теорія і методи евклідової комбінаторної оптимізації / Ю.Г. Стоян, О.О. Ємець. - К.: Ін-т системн. досліджень освіти, 1993. – 188 с. – Режим доступу <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/487>.
4. Стоян Ю.Г. Оптимізація на полірозміщеннях: теорія та методи / Ю.Г. Стоян, О.О. Ємець, Є.М. Ємець. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 103 с. – Режим доступу <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/376>.
5. Ємець О. О. Розв'язування задач комбінаторної оптимізації на нечітких множинах: монографія / О. О. Ємець, Ол-ра О. Ємець – Полтава: ПУЕТ, 2011. - 239 с. – Режим доступу <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/352>.
6. Ємець О. О. Моделі евклідової комбінаторної оптимізації: монографія / О. О. Ємець, О. О. Черненко. – Полтава: ПУЕТ, 2011. – 204 с. – Режим доступу <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/354>
7. Ємець О. О. Транспортні задачі комбінаторного типу: властивості, розв'язування, узагальнення: монографія / О. О. Ємець, Т. О. Парфьонова. – Полтава: ПУЕТ, 2011. – 174 с. – Режим доступу <http://dspace.uccu.org.ua/handle/123456789/353>
8. Ольховський Д., Ольховська О., Черненко О., Парфьонова Т., Чілікіна Т. Програмний комплекс для розв'язування евклідових комбінаторних оптимізаційних задач точними та наближеними методами. Інформаційні технології та суспільство, 2 (4). 2021. С. 78-87.
9. Ю. Олексійчук, Д. Ольховський, О. Ольховська, Т.Чілікіна, О. Черненко, О.Оріхівська. Комбінаторна задача про побудову мостів та методи її розв'язання . Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. Кременчук: КРПУ, 2021. Випуск 1(132). С.115-122.
10. О.О. Ємець, О.О. Черненко, Т.В. Чілікіна, О. В. Ольховська (2021). Огляд задач комбінаторної оптимізації визначення рентабельності сільськогосподарського виробництва та методи їх розв'язування Математичне та комп'ютерне моделювання. Серія: Фізико-математичні науки. Випуск 22, С. 63-74. <http://mcm-math.kpnu.edu.ua/article/view/251165/248624>
- 11.Ємець О.А. Решение линейных условных полностью комбинаторных оптимизационных задач на перестановках методом ветвей и границ / О.А. Емец, Е.М. Емец, Т.А. Парфенова, Т.В. Чиликина // Кибернетика и системный анализ. - 2013. - Т. 49. - №2. - С.121-138. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/2188>

11. O. Pichugina, L. Koliechkina, and T. Chilikina, “Multicriteria Combinatorial Optimization Model of an Infocommunication System,” in 2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S T), 2021, pp. 13–16. doi: 10.1109/PICST54195.2021.9772124. – Режим доступу : <https://ieeexplore.ieee.org/document/9772124>

Розділ 7. Програмне забезпечення навчальної дисципліни

- Пакет програмних продуктів Microsoft Office.
- Дистанційний курс з навчальної дисципліни “Елементи комбінаторної оптимізації” на платформі «Moodle».